

Pavol Frič

Kam se ztrácí naše futurologická imaginace?

Referát 15. Výročí CESES

I. V prognostickém smogu zahalujícím nejistotu dneška

Názorů na aktuální dění, alternativních předpovědí a prognóz jsou plné noviny a internet, chválíme je za jejich originalitu a neotřelost, ale už málo pátráme po tom, jakou metodou autor ke svému názoru dospěl a na jakých teoretických základech jeho názor stojí.

V naprosté většině to netuší ani autor sám – přitom, jak známo, základem vědeckého přístupu je teorie a metoda.

Často jediným zázemím pro zveřejnění předpovědi či prognózy je snaha zazářit na mediálním nebi!

Partyzánská prognostika všedního dne produkuje nezměrná kvanta předpovědí, která ani nelze mentálně obsáhnout. Vzniká tak futurologický smog, který zahlcuje veřejný prostor. Všichni předpovídají všechno a snaží se tím obšťastnit ostatní.

Je skutečně jedno, čeho se to týká. Za příklad si můžeme vzít současnou uprchlickou krizi. Její příčiny a důsledky promýšlí, prognózuje a publikuje velké množství politiků, novinářů, expertů, poučených i nepoučených laiků, ale téměř žádný profesionální prognostik.

Jak se máme vyznat v kakofonii partyzánských prognostiků? Jejich alarmy a varování je slyšet ze všech stran. Bohužel si vzájemně odporují. Když se budeme držet příkladu uprchlické krize, můžeme zjistit, že krizi:

- Evropa nezvládne, uprchlíci se neintegrují, budou se exponenciálně rozmnožovat, dožadovat se práv na vlastní identitu, budou vyvolávat nepokoje a EU rozvrátí
- pan prezident, bývalý profesionální prognostik míní, že uprchlická krize je způsobená cílenou invazí muslimů, která nás má zničit
- někteří mají za to, že krizi způsobilo Turecko a výsledkem bude oslabená EU, která bude Turky potřebovat, aby krizi ustála, nabídne jim lepší asociační podmínky, ale to jen posílí chuť Turecka udělat z EU ve vzdálenější budoucnosti součást jím ovládaného muslimského sultanátu
- další předpověď také sází na oslabování EU, ale tentokrát v důsledku vychytralé politiky Ruska, které bombarduje Sýrii, aby zvýšilo počet uprchlíků

- jiný zdroj naopak přesvědčivě dokazuje, že uprchlická vlna není ani tak důsledkem války, jako změny klimatických podmínek a předpovídá její trvání na desetiletí i po skončení bojových konfliktů
- a vyskytují se i optimisté, kteří zpochybňují alarmismus médií a tvrdí, že EU přijetím uprchlíků podobně jako kdysi USA, získá pracovní sílu tolik potřebnou pro svůj hospodářský růst, který zajistí byty, vzdělání a vše potřebné pro integraci uprchlíků

To je jenom velmi skromný vzorek futurologického smogu pokrývajícího dění dnešní společnosti. I proto je toto dění pro nás velmi nejednoznačné a znervózňující. Vždyť ani nevíme, kolik těch uprchlíků vlastně je. Jak se ukázalo, spolehlivá data neexistují.

Protichůdné, instinktivně formulované předpovědi zpochybňují jedna druhou a znemožňují nám utvořit si rozumný názor na to, co se ve skutečnosti děje a co by se pravděpodobně dít mohlo.

Profesionální přístup napovídá, že bez vhodné teorie a metody se nám to ani nikdy nepovede. Jeden ze zakladatelů prognostiky Herman Kahn v r. 1962 řekl:

„Máme-li ovlivnit svůj osud i osud světa, který přijde, instinktivní reakce ani těch nejzkušenějších politiků, nejstarších státníků a nejagilnějších praktiků nestačí.“
„Potřebujeme ... alespoň záblesk teoretických znalostí o naší situaci i o tom, kam se chceme dostat.“

A teď se můžeme ptát, co dělají naši profesionální prognostici? Odpověď zní: Je jich málo a píšou spíše učebnice, než teorie a prognózy, protože o jejich futurologickou imaginaci není zájem!

A tím se dostávám ke druhé černé díře na futurologickou imaginaci, kterou představují rozhodovací struktury.

II. V útrokách rozhodovacích struktur

Kdo jsou velcí prognostici současnosti? Dnes nemáme velké a uctívané prognostiky jako byli zakladatelé prognostiky Herman Kahn nebo Anthony Wiener.

Autoři vyplněných varovných prognóz např. ti, kteří předvíдали příchod finanční krize, zůstávají téměř neznámí, resp. zná je jen úzký okruh zasvěcených. Naopak, ti co nás téměř před půl stoletím varovali před vyčerpáním přírodních zdrojů, jsou z neznalosti účelu varovných prognóz vysmíváni.

Je s podivem, že v čase, kdy jsme svědky série společenských krizí, profesionální prognostika nezažívá dobré časy.

Ano, je pravdou, že politika a instituce veřejné správy spotřebovávají stále více profesionálně zpracovaných partikulárních prognóz (vývoje HDP, ekonomiky, bankovních kurzů, populace, cen různých komodit, akciových trhů, dopravy, energií apod.), ale o komplexnější prognózy společnosti se nezajímají. Důsledkem toho je, že dnes v Česku nemáme specializované prognostické pracoviště na akademické půdě. Ani CESES si nemůže dovolit žít z prognostiky.

Čím dále, tím více jsem přesvědčen, že ze strany politiků a celé rozhodovací sféry se nejedná o nějaký Kasandřin komplex, resp. o nepřekonatelný odpor k poslům špatných správ.

Není problém je přesvědčit o nadcházejících hrozbách. Problémem je, že s tím neumí nic udělat. Na získanou informaci nejsou schopni adekvátně reagovat.

Jejich nezáměr o profesionální prognostiku je systémového charakteru. Je důsledkem marketingového stylu současné politiky, kdy je zajímavé jen to, co se dobře prodá voličům.

Naši politici jsou v **pasti**, jsou chyceni v systému, který jim nedovolí chovat se prospěšně pro společnost.

Tato situace je známá už z antických dob. Již Platón charakterizoval demokratické politiky jako parazitické trubce, kteří dnes bychom řekli, se populisticky podbízejí veřejnosti.

Ale tato veřejnost nebyla tvořena aktivními občany, ale lidmi, které v antických Aténách nazývali idiotés, což byli ignoranti, kteří se nestarali o problémy obce, a veřejné záležitosti ale hleděli jen na svůj krátkodobý osobní prospěch a pohodlí.

Těmto idiotés se politici nemohou zavděčit dlouhodobými vizemi rozkvětu společnosti, ale jen a jen nabídkou prospěchu aktuálního dne.

Nemohou se jim zalíbit tím, že budou problémy řešit preventivně dopředu, ještě před tím, než propuknou v různé krize. Naopak politici musí nechat situaci vyžrát, do krizového stadia, aby mohli idiotés teatrálně zachraňovat a tak si v jejich očích zachovat důvod ke svému bytí.

Kombinace trubců a idiotés je smrtelná nejen pro demokracii, ale i pro prognostiku.

Víme, že degenerace rozhodovací sféry v podobě zavírání očí politiků před varovnými prognózami je starou nemocí demokratické politiky. Víme i to, že politici sami tento degenerativní proces nezastaví.

Proto profesionální prognostika musí adekvátně reagovat. Kdysi prognostikovi stačilo, aby přišel s nějakou šokující předpovědí a politici i média okamžitě zareagovali. Dnes se i ta nejšokující prognóza ztratí v nezájmu mocných a ve futuristickém smogu všedního dne.

Toto musí profesionální prognostika reflektovat, jestliže chce být úspěšná a obhájit právo na své bytí.

Předvídání reakcí na prognózu je vlastně jedním z úkolů dnešní prognostiky. Chci říct, že úkolem dnešní prognostiky je nejen psát učebnice a produkovat další a další prognózy, které zapadnou do futurologického balastu, ale také aktivně pomáhat překonávat degeneraci rozhodovacího systému.

To, za co pléduji, je nejen profesionální prognostika, ale i profesionální aktivismus prognostiků v aktuálním dění. To, co nejvíce postrádám, je prognostické nadšení, které převládalo v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století.